

^H6100 SAYILI HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNUNA GÖRE AİLE HUKUKUNA İLİŞKİN İHTİLAFLARDA TÜRK MAHKEMELERİNİN YETKİSİ İLE BU KURALLARIN 5718 SAYILI MÖHUK'A ETKİSİ

*Arş. Gör. Pakize Ezgi AKBULUT**

GİRİŞ

Anayasamızın¹ “Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları” kenar başlıklı md. 41 hükmünde ailenin Türk toplumunun temeli olduğu belirtilmiş ve devletin ailenin huzur ve refahının korunması için gerekli tedbirleri alacağı ve teşkilatları kuracağı ifade edilmiştir. Anayasamızda da belirtildiği üzere aile toplumun temelini oluşturur ve toplumun sosyal ve ekonomik kalkınmasında ailenin payı büyüktür. Dolayısıyla ailenin korunması, devlete yüklenen önemli sorumluluklardan biridir. Aile kurumunun gelişmesi ve sahip olduğu mühim fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için, hukuki açıdan korunması gerektiği açıktır². Bu sebeplerle aileye ilişkin ihtilafların ayrı önem arz etmesinden dolayı kanun koyucu aile hukukuna ilişkin davalar için aile mahkemelerini kurmuştur. Aile mahkemelerinin görev alanına giren davalarda da kanun koyucu, davalı gerçek ya da tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesi olduğuna dair genel yetki kurallının yanında ayrı yetki kuralları tesis etmiştir. Bu yetki kuralları, aile hukuku hükümlerinin düzenlendiği Türk Medeni Kanunu’nda yer almaktadır.

H Hakem incelemesinden geçmiştir.

* İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı

¹ RG 07.11.1982 T., 17863 sa.

² **Tercan, Erdal, Türk Aile Mahkemeleri**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2003 Cilt 52, sa. 3, s. 19.

Çalışmamızda iç hukukta aile hukukundan doğan ihtilaflara ilişkin yetki kurallarını inceledikten sonra, bu kuralların eski düzenlemede yer alan (Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu)³ yetki kuralları ile farklarına değinilecek ve ardından iç hukukta yer alan aile hukukuna ilişkin yetki kurallarının milletlerarası özel hukuk alanındaki etkileri incelenecektir.

I. TÜRK YARGISI'NDA AİLE HUKUKU'NA İLİŞKİN İHTİLAFLARDA GÖREVLİ VE YETKİLİ MAHKEME

A. AİLE HUKUKU'NA İLİŞKİN İHTİLAFLARDA GÖREVLİ MAHKEME

Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun⁴ md. 2 uyarınca;

“Aile mahkemeleri, Adalet Bakanlığınca Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak her ilde ve merkez nüfusu yüzbinin üzerindeki her ilçede, tek hakimli ve asliye mahkemesi derecesinde olmak üzere kurulur. Aile mahkemelerinin yargı çevresi, kurulduğu il ve ilçenin mülki sınırlarıyla belirlenir. Ancak yargı çevresi, Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca değiştirilebilir.

Gerektiğinde birinci fıkradaki usule göre bir yerdeki aile mahkemesinin birden çok dairesi kurulabilir. Bu durumda daireler numaralandırılır. Aile mahkemesi kurulamayan yerlerde bu Kanun kapsamına giren dava ve işlere, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenen Asliye Hukuk Mahkemesince bakılır”.

hükmünü düzenlenmektedir. Böylelikle aile hukukuna ilişkin ihtilaflarda Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun uyarınca görevli mahkeme aile mahkemeleridir. Ancak aile mahkemelerinin kurulamadığı yerlerde aile hukukundan doğan davalara asliye hukuk mahkemeleri bakmaktadır. Aynı kanunda md. 4 hükmünde aile mahkemelerinin görev alanına giren konular düzenlenmiştir⁵. Bu hükümden

³ RG 02, 03, 04.07.1927 T., 622, 623, 624 sa.

⁴ RG. 18.01.2003, sa. 24997.

⁵ AMK md. 4 hükmüne göre aile mahkemeleri, 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun Üçüncü Kısım hariç olmak üzere İkinci Kitabı ile 03/12/2001 tarihli ve 4722 sayılı Türk Medeni Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında

hareketle aile hukukundan doğan dava ve işlerin hepsinde ve aile hukukuna ilişkin yabancı mahkeme kararlarının tanıma ve tenfizinde aile mahkemeleri görevli olmaktadır.

B. AİLE HUKUKU'NA İLİŞKİN İHTİLAFLARDA YETKİLİ MAHKEME

1. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Uyarınca Yetkili Mahkeme

a. Genel Olarak

Mahkemelerin yetkisi yukarıda anlatılan görev müessesesinden farklılık arz etmektedir. Görevin belirlenmesi hususunda dava konusunun çeşidi ya da miktarı önemli iken, yetkinin belirlenmesinde coğrafi bölge esas alınmaktadır⁶. Bu husus, aile hukuku bakımından değerlendirildiğinde örnek olarak bir boşanma davasının hangi yerdeki mahkemede açılacağı konusunu mahkemelerin yetkisi hükümleri düzenlemektedir. Yetki hükümleri 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda⁷ md. 5 vd. yer almaktadır. HMK md. 6 uyarınca, genel yetkili mahkeme davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesidir⁸. Ancak HMK'nın

Kanuna göre aile hukukundan doğan dava ve işler ile 20/05/1982 tarihli ve 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanuna göre aile hukukuna ilişkin yabancı mahkeme kararlarının tanıma ve tenfizi davalarını görmekle yükümlüdürler. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Kuru, Baki/Arslan Ramazan/Yılmaz**, Ejder, **Medeni Usul Hukuku**, 21. Baskı, Yetkin Yayınları 2010, s. 820; Ceylan, Ebru; **Türk Hukuku'nda Aile Mahkemelerinin Yasal Çerçevesi ve Uygulama Sorunları**, Legal Hukuk Dergisi, Y. 8- S. 96, sa. 4271.

⁶ **Kuru/Arslan/Yılmaz, a.g.e.**, s. 150.

⁷ RG.02, 03, 04/07/1927, sa. 622, 623, 624.

⁸ Yerleşim yeri Türk Medeni Kanunu md. 19'da bir kimsenin sürekli kalmak niyetiyle oturduğu yer olarak belirlenmiştir. TMK md. 20/ II ise, yerleşim yeri belli olmayan ya da yerleşim yeri olmayan kişilerin "halen oturdukları yerleri" onların yerleşim yeri olarak belirlemiştir. Nüfus Kanunu md. 18'de değişiklik yapılmadan önce nüfusa kayıtlı olunan yer, yerleşim yeri yönünden karine sayılmakta idi. Ancak günümüzde bu uygulamanın dayanağı kalmamıştır. (TC. Yarg. 2. HD. 2006/11323 E. 2006/17868 K. 18.12.2006 T.; Yargıtay 2. HD. 2007/11539 E. 2007 /11480 K.18.07.2007 T.) Yerleşim yeri hakkındaki ayrıntılar için bkz. **Oğuzman, M. Kemal/Seliçi, Özer/Özdemir-Oktay**,

yetki konusunu düzenleyen diğer maddelerinde bazı davalar için davalının yerleşim yeri mahkemesi haricinde başka yer mahkemelerinin de yetkili kılındığı haller mevcuttur. Bu istisnai nitelikteki yetki kuralları özel yetki kuralları olarak adlandırılmaktadır⁹. Özel yetki kuralları, kesin yetki kuralı olmadıkları sürece genel yetki kuralını ortadan kaldırmamakta yani özel ve genel yetki kuralı birlikte uygulama alanı bulabilmektedir¹⁰.

Türk Hukuku'nda yetki kuralları kural olarak kamu düzeninden sayılmamaktadır¹¹. Ancak HMK'da bazı hallerde belli dava türlerine kesin yetkili mahkeme gösterilerek taraflara seçim hakkının tanınmadığı yetki hükümleri de düzenlenmiştir.

Çalışmamızın konusu aile hukukuna ilişkin ihtilaflardaki yetki kurallarından ibaret olduğu için çalışmamızda sadece bu husus çerçevesinde inceleme yapılacaktır.

b. Aile Mahkemelerinin Yetkisi

AMK'da aile mahkemelerinin görevleri sayılmış; ancak aile mahkemelerinin yetkisine dair bir hüküm düzenlenmemiştir. Dolayısıyla aile mahkemelerinin görev alanına giren davalara ilişkin özel yetki kuralları olduğu takdirde aile mahkemelerinin yetkisi bu özel kurallara göre belirlenecektir. Fakat özel hüküm bulunmuyorsa HMK'daki genel hükümler uygulama alanı bulacaktır¹². Zira HMK md. 5, diğer kanunlarda yer alan yetki kuralları saklı kalmak kaydıyla HMK'daki yetki kurallarının uygulanacağını belirtmektedir.

Saibe, **Kişiler Hukuku**, Filiz Kitapevi, İstanbul 2009, s. 113 vd.; Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan, **Türk Özel Hukuku Kişiler Hukuku**, Filiz Kitapevi, İstanbul 2006, s. 176 vd.

⁹ Kuru/Arslan/Yılmaz, a.g.e., s. 151; Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Medeni Usul Hukuku**, 12. Bası, Yetkin Yayınları, s. 121; Alangoya, H. Yavuz/Yıldırım, M. Kamil/Yıldırım-Deren, Nevhis, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, Alkım Kitapevi, 5. Bası, s. 104 vd.

¹⁰ Üstündağ, Saim, **Medeni Yargılama Hukuku**, Nesil Matbaacılık, İstanbul 2000, s. 201; Kuru/Arslan/Yılmaz, a.g.e., s. 151; Muşul, Timuçin, **Medeni Usul Hukuku**, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, s. 83.

¹¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 118.

¹² Tercan, a.g.e., s. 39.

HMK md. 6 uyarınca genel yetkili mahkemenin davalının yerleşim yeri mahkemesi olduğunu yukarıda açıklamıştık. 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı HMK'da aile hukukuna ilişkin ihtilaflar için ayrı bir yetki kuralı düzenlenmemiştir. Ancak md. 5'te mahkemelerin yetkisinin, diğer kanunlarda yer alan yetkiye ilişkin hükümler saklı kalmak üzere, HMK'daki hükümlere tabi olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla aile hukukuna ilişkin ihtilaflarda genel kuralın haricinde diğer kanunlarda düzenlenmiş yetki kuralları da dikkate alınacaktır. Ancak diğer kanunlarda düzenlenen bu kuralların kesin yetki kuralı olup olmadığı konusunda çeşitli tartışmalar mevcuttur. Davanın sadece kanunda öngörülen yer mahkemesinde açılabilmesi kanundaki kesin yetki kuralının varlığına işaret etmektedir¹³. Yani kanunda bir davaya ilişkin kesin yetki kuralının bulunması halinde taraflar anlaşarak dahi olsa başka yer mahkemesini yetkili kılamamaktadırlar. Bu bakımdan diğer kanunlarda yer alan aile hukukuna ilişkin yetki kurallarını ve bu kuralların kesin yetki kuralı olup olmadığını sırasıyla inceleyelim.

TMK md. 131/III uyarınca, gaiplik durumunda kaybolanın eşi gaiplik kararı başvurusu ile birlikte evliliğin feshi davasını açmamış; bu hususu ayrı bir dava konusu haline getirmiş ise evliliğin feshi davacının yerleşim yeri mahkemesinden talep edilebilmektedir. TMK md. 160 uyarınca evlenmenin butlanı davasında yetki bakımından boşanmaya ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmektedir. Bu durumda evliliğin butlanı TMK md. 168'de boşanma ve ayrılık için düzenlenen hüküm uygulama alanı bulmaktadır. TMK md. 168 uyarınca; boşanma veya ayrılık davalarında yetkili mahkeme, eşlerden birinin yerleşim yeri veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesidir. Böylelikle TMK md. 168, boşanma ya da ayrılık davasında (ve evliliğin butlanı davasında) eşlere yetkili mahkeme açısından bir seçme hakkı tanımaktadır. Buna göre, boşanma veya ayrılık davasını açan eş bu davayı, diğer eşin yerleşim yeri mahkemesinde yahut kendi yerleşim yeri mahkemesinde açabilmektedir¹⁴. Doktrinde boşanma ve ayrılık hakkındaki davalara ilişkin bu yetki kuralının kesin yetki kuralı teşkil edip etmediği tartışmalıdır. Bir görüşe göre, söz konusu yetki kuralı kesin yetki kuralı değildir; bu görüşü savunanlar kanunkoyucunun hükümde iki tane yetkili mahkeme belirlemiş olduğundan bu hükmün kesin

¹³ Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 125, Kuru/Arslan/Yılmaz, a.g.e., s. 151.

¹⁴ Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 121.

yetki kuralı olmaması gerektiğini ifade etmektedirler¹⁵. Diğer bir görüş ise, boşanma ve ayrılık davalarında iki yetkili mahkeme belirtildiği ve dolayısıyla tarafların başka yer mahkemelerinde söz konusu davaları açamamaları gerektiğini savunmaktadır¹⁶. Yargıtay ise, boşanma ve ayrılık davaları için belirlenen yetki hükmünü kesin yetkili kabul etmemektedir¹⁷. Kanımızca, TMK md. 168 hükmü boşanma ve ayrılık (ve evliliğin feshi) davaları için kesin yetki kuralı olarak kabul edilmelidir. Böylece eşlerin hem şahsi varlıklarını hem de malvarlıklarını yakından ilgilendiren boşanma davalarında mahkemenin delillere kolay ulaşması ile davanın hızlı ve kolay sonuçlanması mümkün olacağı gibi neticede usul ekonomisine katkı da sağlanmış olur. Bu sebeplerle eşlerin kanunda belirtilenden farklı yer mahkemelerinde söz konusu davaları açmaları halinde hakimin bu yetki kuralını kamu düzeninden sayarak re'sen dikkate alması gerektiği görüşündeyiz.

TMK md. 177 hükmü boşanma kararından sonra açılan nafaka davalarında, nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesinin yetkili olduğunu düzenlemektedir. Nafakaya ilişkin bu yetki kuralı hükmün ifadesinden kesin yetki kuralı olarak algılansa da Yargıtay tarafından kesin yetki kuralı kabul edilmemektedir¹⁸. TMK md. 201 evliliğin birliğinin korunmasına yönelik önlemler için açılan davada yetkili mahkemeyi belirleyen ayrıntılı bir düzenleme yapmaktadır. Buna göre;

“Evlilik birliğinin korunmasına yönelik önlemler konusunda yetkili mahkeme eşlerden herhangi birinin yerleşim yeri mahkemesidir.

Eşlerin yerleşim yerleri farklı ve her ikisi de önlem alınması isteminde bulunmuş ise, yetkili mahkeme ilk istemde bulunanın yerleşim yeri mahkemesidir.

¹⁵ **Kuru/Arslan/Yılmaz, a.g.e.**, s. 177. Yazarlar, TMK md. 168'in kamu düzenine ilişkin bir kural olduğunu; ancak kesin yetki kuralı kabul edilmemesi gerektiğini savunmaktadır.

¹⁶ **Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e.**, s. 121, **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, a.g.e.**, s. 102.

¹⁷ Uygulamada tarafların başka yer mahkemelerinde söz konusu davaları açmalarına rağmen hakim tarafından bu durumun re'sen dikkate alınmadığı yönünde bkz. **Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e.**, s. 121.

¹⁸ T.C Yarg. 3. HD., T. 07.07.2009 E. 8389/11862. Karar için bkz. **Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e.**, s. 123.

Önlemlerin değiştirilmesi, tamamlanması veya kaldırılması konusunda yetkili mahkeme, önlem kararını veren mahkemedir. Ancak, her iki eşin de yerleşim yeri değişmişse, yetkili mahkeme eşlerden herhangi birinin yeni yerleşim yeri mahkemesidir”.

Böylelikle evlilik birliğinin korunmasına yönelik önlemler sebebiyle açılan davalarda yetkili mahkeme, genel yetkili mahkemenin dışında ayrıca düzenlenmektedir.

TMK md. 207 uyarınca, olağanüstü mal rejimi olarak düzenlenen ve eşlerden birinin talebiyle haklı bir sebep dahilinde hakimin eşler arasında mevcut mal rejiminin mal ayrılığına dönüştürülmesine karar verdiği davada yetkili mahkeme eşlerden herhangi birinin yerleşim yeri mahkemesidir. TMK md. 210 uyarınca mal ortaklığını kabul etmiş eşlerden birine karşı icra takibinde bulunan alacaklı, haczin uygulanmasında zarara uğrarsa, hâkimden mal ayrılığına karar verilmesini isteyebilmektedir ve bu davada yetkili mahkeme borçlu eşin yerleşim yeri mahkemesidir. TMK md. 214 eşler arasındaki mal rejiminin tasfiyesine ilişkin açılacak davalarda yetkili mahkemeyi ayrıntılı biçimde düzenlemektedir. Buna göre;

“Eşler veya mirasçılar arasında bir mal rejiminin tasfiyesine ilişkin davalarda, aşağıdaki mahkemeler yetkilidir:

- 1. Mal rejiminin ölümle sona ermesi durumunda ölenin son yerleşim yeri mahkemesi,*
- 2. Boşanmaya, evliliğin iptaline veya hâkim tarafından mal ayrılığına karar verilmesi durumunda, bu davalarda yetkili olan mahkeme,*
- 3. Diğer durumlarda davalı eşin yerleşim yeri mahkemesi”.*

TMK md. 265 uyarınca, mal ortaklığı rejimini seçmiş çiftler arasında eşlerden biri diğer eşin rızasını almadan ortaklık mallarına girecek olan mirası reddedememekte ve tereke borca batıksa mirası da kabul edememektedir. Böyle bir durumda diğer eşin rızasının alınmasına olanak bulunamazsa veya bu konudaki istem onun tarafından haklı sebep olmaksızın reddedilirse, istem sahibi eş kendi yerleşim yeri mahkemesine başvurabilmektedir.

Medeni Kanunumuzda düzenlenen aile hukukuna ilişkin bazı yetki kuralları da yine aile mahkemelerinin görev alanına giren soybağı, çocukla kişisel ilişki kurulması ve nafaka ile ilgilidir. TMK md. 283, soybağına ilişkin davalarda yetkili mahkemenin, taraflardan birinin dava veya doğum sırasındaki yerleşim yeri mahkemesinde açılabileceğini düzenlemektedir.

TMK md. 312/I uyarınca, küçük, gelecekte evlat edinilmek amacıyla bir kuruma yerleştirilir ve ana ve babadan birinin rızası eksik olursa, evlât edinenin veya evlât edinmede aracılık yapan kurumun istemi üzerine ve kural olarak küçüğün yerleştirilmesinden önce, onun oturduğu yer mahkemesi bu rızanın aranıp aranmamasına karar vermektedir. TMK md. 315 evlat edinme kararında yetkili mahkeme, evlat edinenin oturma yeri mahkemesidir. Birlikte evlat edinmede ise bu karar, eşlerden birinin oturma yeri mahkemesince verilmektedir. TMK md. 326/I ise, çocukla kurulacak olan kişisel ilişkiye ilişkin tüm davaların çocuğun oturduğu yer mahkemesini yetkili kılmaktadır. Aynı zamanda md. 326/ II, boşanmaya ve evlilik birliğinin korunmasına ilişkin yetki kurallarını saklı tutmaktadır. TMK md. 365/ VI, nafaka davalarında yetkili mahkemeyi taraflardan birinin yerleşim yeri mahkemesi olarak belirlemektedir.

Medeni Kanunumuzda aile hukukuna ilişkin davalarda düzenlenen bu yetki kurallarını incelediğimizde aslında çoğu zaman kanun koyucu tarafından bu tür davalara ilişkin genel yetki kuralının tekrar edildiği görülmektedir¹⁹. Yukarıda sayılan bu özel yetki hükümleri doktrinde genel görüş itibariyle kesin yetki kuralları olarak kabul edilmemektedir²⁰. Dolayısıyla bu özel yetki kuralları her ne kadar genel yetki kuralı ile benzerlik gösterse de, kesin yetkinin söz konusu olmadığı bu hallerde genel yetki kuralının da uygulanması mümkün olmaktadır.

2. 1086 Sayılı Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu Uyarınca Yetkili Mahkeme

1086 sayılı Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu'nda Aile Hukuku'na ilişkin bazı ihtilafların yetkili mahkemeleri özel olarak düzenlenmektedir. HUMK md. 9/III uyarınca;

“Boşanma veya ayrılık davalarında yetkili mahkeme, davacının ikametgahı veya eşlerin davadan evvel son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesidir”.

¹⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 121. Yazarlar ayrıca mehz kanun İsviçre Medeni Kanunu'nun usul kanunlarının daha önceden kantonal olması ve bazı hükümlerin tüm kantonlarda yeknesaklığının sağlanması için kanunda bu tür tekrarların yer aldığını; ancak daha sonra yetkiye ilişkin hükümlerin çıkarıldığını açıklamaktadırlar (s. 118).

²⁰ Burada (TMK) sayılan özel yetki kurallarının hiç birinin kesin yetkili kabul edilmediği yönünde bkz. Nomer, Ergin/Şanlı, Cemal, **Devletler Hususi Hukuku**, 18. Bası, Beta Yayınevi, s. 443 ve orada dp. 192.

Boşanma ve ayrılık ile ilgili bir diğer yetki hükmü TMK md. 168 hükmünde düzenlendiğini yukarıda belirtmiştik. Bu hükmün tam ifadesi ise,

“Boşanma veya ayrılık davalarında yetkili mahkeme, eşlerden birinin yerleşim yeri veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesidir”.

Her iki kanunda kullanılan ifadeleri incelendiğinde Usul Kanunu’nda yetkili mahkemenin davacının yerleşim yeri mahkemesi olarak belirlendiği; ancak Medeni Kanunumuzda bunun yerine eşlerden birinin yerleşim yeri ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. HUMK uyarınca davacı eş sadece kendi yerleşim yeri mahkemesinde bu davaları açabilmektedir²¹. Oysa TMK uyarınca söz konusu davalar, hem davalı hem de davacı eşin yerleşim yerinde açılabilme imkanı bulmaktadır. Böylelikle TMK eşlere, farklı şehirlerde yerleşim yeri olmaları halinde üçlü bir seçim hakkı tanımaktadır. Doktrindeki gene görüş uyarınca, boşanma ve ayrılık davalarında dikkate alınması gereken, özel hüküm niteliğinde olan TMK md. 168 hükmüdür²².

Ancak uygulamada eşler genellikle aynı yerde oturduklarından bu düzenlemenin çok fazla bir etkisi bulunmamaktadır²³. Bunun dışında yukarıda sayılan ve Medeni Kanunumuzda düzenlenen aile hukukuna ilişkin ihtilaflardaki diğer yetki kuralları da aynı kapsamda uygulanmaktadır²⁴.

II. TÜRK MAHKEMELERİ’NİN AİLE HUKUKU’NA İLİŞKİN İHTİLAFLARDA MİLLETLERARASI YETKİSİ

A. 6100 SAYILI HUKUK MUHAKEMLERİ KANUNU UYARINCA GENEL DÜZENLEME

Yukarıda anlatılan yetki kuralları ülke içi yetki kuralları olup; Türkiye sınırları içinde açılacak tüm davalarda yabancılık unsuru taşıyıp taşımadığı

²¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Temel Bilgiler*, s. 79.

²² Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Temel Bilgiler*, s. 79.

²³ Kuru/Arslan/Yılmaz, a.g.e., s. 153; Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Temel Bilgiler*, s. 79. Ancak bu hükmün, Türkiye’de altı ay oturmuş yabancı eşler için yetkili bir mahkeme belirlemiş olması bakımından önemli olduğu yönünde bkz. Nomer, Ergin, *Milletlerarası Usul Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul 2009, s. 90.

²⁴ Bkz. yukarıda I/B/b.

gözetilmeksizin uygulanacak olan kurallardır²⁵. Yabancılık unsuru taşıyan davalarda ise bir ülkenin mahkemelerinin yetkili olup olmadığı, o ülkenin mahkemelerinin hem milletlerarası yetkisi hem de iç hukuk yetki kuralları ile tayin edilir²⁶. Bu doğrultuda Türk hukuk sisteminde Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun²⁷ md. 40 hükmü uyarınca Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından tayin edileceği düzenlenmiştir. Böylece bu hüküm, iç hukuk yetki kurallarını sadece iç hukuk ilişkilerini düzenleyen kurallar olmaktan çıkararak, bu yetki kurallarına yabancı unsurlu ihtilafları da düzenleme görevi vermiş ve yer itibariyle yetki kurallarının aynı zamanda milletlerarası yetkiyi de tesis etmesini sağlamıştır²⁸. Yukarıda açıklandığı üzere Türk hukuk sisteminde yer itibariyle yetki kuralları HMK'da düzenlenmektedir. Ancak bunun yanında çeşitli kanunlarda da (TMK gibi) bazı özel yetki kuralları düzenlenmektedir.

MÖHUK md. 40 hükmü doğrultusunda Türk Mahkemelerinin milletlerarası yetkisi hususunda ilk ele alınması gereken madde genel yetki kuralıdır. HMK md. 6/I uyarınca genel yetkili mahkeme; davalı gerçek ya da tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesidir. HMK md. 9/I ise; Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayanlar hakkında genel yetkili mahkemenin, davalının Türkiye'deki mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesi olduğunu; ancak diğer özel yetki halleri saklı kalmak üzere, malvarlığı haklarına ilişkin davaların, uyuşmazlık konusu malvarlığı unsurunun bulunduğu yerde de açılabileceğini düzenlemektedir. Bu doğrultuda Türkiye sınırları içerisinde bulunan bir kişi aleyhine açılan davada yetkili mahkeme, o kişinin Türkiye'deki yerleşim yeri mahkemesi olmaktadır²⁹. Fakat ilgili kişinin Türkiye'de yerleşim yerinin belli olmaması halinde, yetkili mahkeme ilgilinin Türkiye'deki mutad meskeni olmaktadır. Pek tabii, HMK'da yahut diğer kanunlarda yer alan özel yetki kuralları da uygulama alanı bulabilecektir.

²⁵ Çelikel, Aysel/Erdem, Bahadır, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Yayınları, Yenilenmiş 11. Bası, s. 503.

²⁶ Çelikel/Erdem, a.g.e., s. 503.

²⁷ RG. 12/12/2007 T., 26728 sa.

²⁸ Nomer/Şanlı, a.g.e., s. 428; Çelikel/Erdem, a.g.e., s. 504; Nomer, a.g.e., s. 87.

²⁹ Yabancı kişinin Türkiye'de ikamet iznine sahip olmasının, Türkiye'de yerleşim yerine sahip olduğu anlamında kabul edileceği yönünde bkz. Çelikel/Erdem, a.g.e., s. 510.

B. AİLE HUKUKUNA İLİŞKİN İHTİLAFLARDAKİ MİLLETLERARASI YETKİ HUSUSU

Aile hukukuna ilişkin ihtilafları da kapsayan şahısvarlığına (kişi hallerine) ilişkin davalarda HMK'nın özel bir düzenleme getirmedeği daha önce açıklanmıştı. Bu husustaki yetki kuralları TMK'da düzenlenmektedir. Ancak bu düzenlemelerin davalının Türkiye'de bir yerleşim yerinin bulunması halinde uygulama alanı bulacağı açıktır. HMK veya MÖHUK' da Türkiye'de yerleşim yeri belli olmayanların aile hukukuna ilişkin ihtilaflardaki yetki kuralları hakkında özel bir hüküm düzenlenmemiştir. HMK md. 9 hükmüne göre, Türkiye'de yerleşim yeri belli olmayan kişilere karşı açılacak davalarda yetkili mahkeme, davalının Türkiye'deki mutad meskenidir. Mutad mesken kavramı ikametgah kavramının tersine hukuki bir kavram değildir; dolayısıyla uygulamada ancak belirli maddi delillere göre tespit edilebilmektedir³⁰. Mutad mesken doktrinde genel olarak kişinin gerçek hayat ilişkilerinin sürdüğü, kişinin fiilen oturduğu ve oturmak isteği ve iradesinde olduğu yer olarak tanımlanmaktadır³¹.

HMK, malvarlığı haklarına ilişkin davalarda istisna getirmiş ve bu tür davalarda malvarlığı unsurunun bulunduğu yer mahkemesini de yetkili kılmıştır. Doktrindeki bir görüş doğrultusunda HMK md. 9/c.1'de belirtilen Türkiye sınırları içinde yerleşim yeri belli olmayanlar hakkında genel yetkili mahkemenin, kişilerin Türkiye'deki mutad mesken mahkemeleri olması kuralı, şahısvarlığına ilişkin davalarda da uygulama alanı bulabilmelidir³². Kanımızca da bu görüş isabetlidir. Çünkü bu hükmün HUMK'da karşılığı olan md. 16 incelendiğinde söz konusu hükmün, sadece malvarlığı haklarına ilişkin bir yetki kuralı olduğu görülmektedir. Oysa HMK malvarlığına ilişkin yetki kuralını md. 9/c.2'de ifade etmektedir. Dolayısıyla aile hukukuna ilişkin ihtilaflarda iç hukuk kurallarına göre yetkili bir mahkeme bulunmadığı takdirde öncelikle kişinin Türkiye'deki mutad meskeni olup olmadığının

³⁰ Nomer, Ergin, **Devletler Hususi Hukuku**, 19. Bası, Beta Yayınları, s. 117; Çelikel/ Erdem, a.g.e., s. 188.

³¹ Nomer, a.g.e., s. 118, Gelgel-Günseli, Öztekin, **Devletler Hukukunda Velayet, Çocuk Kaçırmaları, Evlat Edinmeye İlişkin Problemler**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Y.:4 sa.:8 Güz 2005/2 s.132; Özkan, Işıl, **Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken, ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi**, Naturel Yayınları, Eylül 2004, s. 83.

³² Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 120.

incelenmesi gerekmektedir. Mutad meskeninin bulunmadığı takdirde MÖHUK'un ilgili hükmüne başvurulmalıdır. Bu tür davalardaki yetki kuralı MÖHUK md.41 hükmünde yer almaktadır³³. Bu bağlamda Türk vatandaşlarının Türkiye'de yerleşim yeri bulunmuyorsa ve HMK ya da diğer bir kanuna göre başka yetkili mahkeme de yoksa (örneğin TMK md. 283 hükmünde düzenlenen soybağına ilişkin davalardaki yetki kuralı veya TMK md. 326'da düzenlenen çocukla kişisel ilişki kurulmasının düzenlendiği hükümde yer alan yetki kuralı gibi) MÖHUK md. 41 uygulama alanı bulmaktadır³⁴. Buna göre;

“Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davaları, yabancı ülke mahkemelerinde açılmadığı veya açılmadığı takdirde Türkiye'de yer itibariyle yetkili mahkeme de, bulunmaması hâlinde ilgilinin sâkin olduğu yer, Türkiye'de sâkin değilse Türkiye'deki son yerleşim yeri mahkemesinde, o da bulunmadığı takdirde Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinden birinde görülür”.

Bu madde uyarınca şahısvarlığını ilgilendiren ihtilaflarda Türk vatandaşları hakkında yabancı ülke mahkemelerinde dava açılmadığı veya açılmadığı takdirde ve bu kimselere ait Türkiye'de bir yerleşim yerinin de bulunmaması halinde kişinin sâkin olduğu yer mahkemesi yetkili olmaktadır. Ancak bu kimsenin sâkin olduğu yer Türkiye'de değilse; Türkiye'deki son yerleşim yeri mahkemesi yetkili olacak; fakat bunun da bulunmaması halinde Ankara, İstanbul yahut İzmir mahkemeleri yetkili mahkeme olarak kabul edilecektir. Bu hüküm ile kanunkoyucu, kişilerin şahısvarlığına ilişkin davalarda Türk vatandaşları için Türkiye'deki bir yetkili mahkemeyi daima hazır bulundurmaktadır³⁵.

MÖHUK md. 41, sadece bir Türk vatandaşını ilgilendiren yabancılık unsuruna sahip olmayan olaylar için geçerli olduğu gibi, taraflardan birinin

³³ Kişilerin şahısvarlığına ilişkin davaların neler olduğu konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **Nomer/Şanlı, a.g.e.**, s. 443.

³⁴ **Nomer/Şanlı, a.g.e.**, s. 444.; **Nomer, Usul Hukuku**, s. 88; Mülga edilen 2675 sayılı MÖHUK'da bulunan Türkler'in kişi hâllerine ilişkin davalardaki yetki meselesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Ekşi, Nuray, Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi**, Beta Yayınları, 2. Bası, s. 135 vd.

³⁵ **Nomer/Şanlı, a.g.e.**, s. 428; **Çelikel/Erdem, a.g.e.**, s. 544; **Doğan, Vahit, Milletlerarası Özel Hukuk**, Seçkin Yayınları, Ankara 2010, s. 80.

yabancı olduğu olaylar için de uygulama alanı bulmaktadır³⁶. Böylelikle özellikle boşanma davalarında taraflardan birinin yabancı olması durumunda, yabancı kişi de Türk mahkemelerinin yetkisine tabi tutularak hükmün uygulama alanı genişletilmiştir³⁷. Ancak taraflardan birinin mutlaka Türk vatandaşı olması gerektiği ve iç hukukun yetki kurallarına göre yetkili bir mahkemenin bulunmamasının zorunlu olduğu madde metninde açıkça ifade edilmiştir³⁸.

MÖHUK md. 41 uyarınca; bu maddede gösterilen yetkili mahkemelerden birinde kişilerin şahısvarlığına ilişkin bir davanın görülebilmesi, aynı davanın daha önce yabancı bir ülke mahkemesinde açılmamış olması şartına bağlanmıştır³⁹. Böylelikle Türk Hukuku'nda Türk vatandaşlarının şahısvarlığına ilişkin davalarda yabancı derdestlik itirazının yapılabilmesi kabul edilmiştir⁴⁰. Bu durum, Türk mahkemelerinde yabancı derdestlik itirazının yapılabileceği iki halden birisidir⁴¹. Diğer hal ise, MÖHUK md. 47'de düzenlenen yabancı mahkemelerin yetkilendirilmesine ilişkin yetki sözleşmesidir⁴². Yargıtay'ın bazı kararlarında yabancı bir ülke mahkemesinin kesin kararına rağmen; kararın tanıma- tenfizi yerine Türkiye'de yeniden dava açıldığı görülmektedir⁴³. Kanımızca usul ekonomisi de dikkate alınarak yabancı bir ülke mahkemesinde verilen kesin kararın Türk mahkemelerinde tanıma ve tenfizi yeterli görülmelidir.

MÖHUK md. 41 hükmü doktrindeki genel görüş uyarınca münhasır yetkili mahkeme değildir⁴⁴. Ancak buna rağmen taraflar bir yetki sözleşmesi

³⁶ Nomer/Şanlı, a.g.e., s. 443; Çelikel/Erdem, a.g.e., s. 545; Doğan, a.g.e., s. 63, 75.

³⁷ Nomer/Şanlı, a.g.e., s. 446.

³⁸ Yabancıların şahısvarlığına ilişkin bütün davalar bakımından (MÖHUK md. 42 hariç olmak üzere) Türk mahkemelerinin yetkisi kabul edilmemiştir. Doğan, a.g.e., s. 81.

³⁹ Nomer/Şanlı, a.g.e., s. 445, Çelikel/Erdem, a.g.e., s. 544.

⁴⁰ Nomer/Şanlı, a.g.e., s. 445; Çelikel, Aysel/Nomer, Ergin, **Devletler Hususi Hukuku Çözümlenmiş Örnek Olaylar Seçilmiş Mahkeme Kararları**, Beta Yayınları10. Baskı, s. 197.

⁴¹ Çelikel/Erdem, a.g.e., s. 545.

⁴² Çelikel/Erdem, a.g.e., s. 545.

⁴³ Yarg. 2. HD. T. 14. 01. 1986, E. 1985/11103, K. 1986/97. Karar için bkz. Doğan, a.g.e., s. 81.

⁴⁴ Türk mahkemelerinin md. 41 bakımından münhasır yetkili olmadığı; ancak bu hükmün Türklerin kişi hallerine ilişkin davalar için ihtiva ettiği yer itibariyle yetki kurallarının kesin yetki kuralı olduğu yönünde bkz. Nomer/Şanlı, a.g.e., s. 446; Boşanma

akdederek şahısvarlığına ilişkin davalarda yeni bir yetkili mahkeme belirleyememektedirler⁴⁵. Bunun sebebi, MÖHUK md. 47’de düzenlenen yetki anlaşması hükmüdür. Bu hüküm uyarınca taraflar yetki sözleşmesini ancak borç ilişkilerinden doğan uyumsuzluklarda akdedebilmektedirler. Dolayısıyla taraflar şahısvarlığına ilişkin davalarda yetki sözleşmesi ile kendi aralarında yetkili bir mahkeme düzenleyememektedirler.

Aile Hukuku ihtilaflarından biri olan eşler arasındaki mal rejiminin sona ermesi halinde, malların paylaşımı davasında Devletler Özel Hukuku’nda münhasır yetkili kabul edilen taşınmaz aynına ilişkin davalardaki yetki meselesine ayrıca değinmek gerekmektedir. İç hukukta taşınmaz aynından doğan davalar HMK md. 12 uyarınca; taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinde açılmaktadır⁴⁶. Buradan hareketle iç hukukta kesin yetki ile belirlenmiş bu yetki kuralı Devletler Özel Hukuku’nda da münhasır yetkili mahkeme olarak kabul edilmektedir⁴⁷. Bu sebeple eşler arasında mal rejiminin paylaşılmasından doğan taşınmaz aynına ilişkin davalarda Türk mahkemelerinin yetkisi taşınmazın bulunduğu yer ile sınırlı olmaktadır.

C. 1086 SAYILI HUKUK USULÜ MUHAKEMLERİ KANUNU UYARINCA YETKİLİ MAHKEME

1086 sayılı HUMK md. 9/II uyarınca; davalının ikametgahının (yerleşim yeri) belli olmadığı hallerde yetkili mahkeme kişinin Türkiye’de son defa oturduğu yer mahkemesidir⁴⁸. HUMK md. 16 ise;

“Türkiye dahilinde malüm ikametgahı olmıyanlar aleyhindeki mal davaları Türkiye’de sakin oldukları mahal mahkemesinde ve Türkiye’de malüm meskeni yoksa emvalinin veya munazaalı şeyin veya teminatı varsa o teminatın bulunduğu mahal mahkemesinde bakılır”.

davalarında Türk Mahkemelerinin münhasır yetkisi olmadığı yönünde bkz. **Çelikel/Nomer, a.g.e.**, s. 202; **Çelikel/Erdem, a.g.e.**, s. 544.

⁴⁵ **Nomer/Şanlı, a.g.e.**, s. 447; **Doğan, a.g.e.**, s. 86.

⁴⁶ **Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e.**, s. 125.

⁴⁷ **Nomer/Şanlı, a.g.e.**, s. 457; **Çelikel/Erdem, a.g.e.**, s. 532.

⁴⁸ Hükümde kullanılan “davalının ikametgahının belli olmadığı” ifadesinin aynı zamanda davalının Türkiye’de yerleşim yerinin bulunmaması anlamına geldiği yönünde bkz. **Kuru/Arslan/Yılmaz, a.g.e.**, s. 154.

hükümünü düzenlemektedir. Bu hüküm; kişilerin malvarlığı haklarına ilişkin olan davalarda yetkili mahkemeyi düzenlemektedir. Şahısvarlığına ilişkin davalardaki yetkili mahkemeyi ise HUMK md. 18 düzenlemektedir; ancak söz konusu madde 20.05.1982 tarihinde mülga edilmiştir⁴⁹. Dolayısıyla yürürlükten kaldırılan HUMK uyarınca kişilerin şahısvarlığına ilişkin davalarında, davalının Türkiye’de yerleşim yerinin bulunmadığı hallerde MÖHUK md. 41 devreye girmektedir ve bu tür davalarda yetki meselesi md. 41 uyarınca çözümlenmektedir. HUMK md. 9/II zaten (sakin olduğu yer mahkemesi yoksa son oturduğu yer mahkemesinde açılacağı kuralı nedeniyle) MÖHUK md. 41 içerisinde eridiğinden uygulamada hangi kuralın önce uygulanacağı bir problem teşkil etmemektedir⁵⁰. MÖHUK md. 41 hükmü ile ilgili yukarıda açıklama yapıldığından burada ayrıca anlatılmayacaktır.

D. AİLE HUKUKUNA İLİŞKİN İHTİLAFLARDAKİ YETKİ KURALLARININ MÖHUK’A ETKİSİ

Yukarıda da açıklandığı üzere, MÖHUK md. 40; HMK’da ve diğer kanunlarda bulunan yer itibariyle yetki kurallarını sadece iç hukuk ilişkilerini düzenleyen kurallar olarak görmemiş ve bunların yabancılık unsurunu ihtiva eden davalarda da geçerli olacağını ifade etmiştir⁵¹. Dolayısıyla iç hukuktaki yer itibariyle yetki kuralları aynı zamanda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetki kurallarını da belirlemektedir. Bu sebeple HMK’da yer alan yetki kuralları ile Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi iç içe geçmiş olduğu ifade edilebilir.

MÖHUK md. 41’de düzenlenen ve kişilerin şahısvarlığına ilişkin davalarındaki yetkili mahkemeyi belirleyen hüküm ise Türk vatandaşlarının, Türkiye sınırları içinde yerleşim yerlerinin olmaması durumunda bu tür davalardaki yetkili mahkemeyi ifade etmektedir. Böylelikle Türk vatandaş-

⁴⁹ **Kuru/Arslan/Yılmaz, a.g.e.**, s. 155.

⁵⁰ “Sakin olunan yer kavramı kişinin yer ile olan fiili ilişkisini ifade etmektedir. Yani bu kavram içinde ikametgahta aranan yerleşme niyeti şartı aranmamaktadır ve buradaki fiili ilişki ikametgahtaki gibi süreklilik arz etmez”. **Bektaş**, Sezercan; **Sözleşmelerden Doğan Tazminat Davalarında Milletlerarası Yetki**, TBB Dergisi, Y. 2008, sa. 74, s. 242.

⁵¹ **Nomer/Şanlı, a.g.e.**, s. 428; **Çelikel/Erdem, a.g.e.**, s. 508.

larının şahısvarlığına ilişkin davalarında mutlaka halihazırda bir yetkili Türk mahkemesi bulunmaktadır⁵². Yani kanun, Türk vatandaşlarının şahısvarlığına ilişkin davalarda ayrı bir hüküm getirerek kendi sisteminden ayrılarak milletlerarası yetkiyi de belirlemektedir⁵³.

MÖHUK md. 41 uyarınca; Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi aynı zamanda iç hukukta yer alan yetki kuralları uyarınca yetkili bir mahkemenin bulunmamasına da bağlı olmaktadır. Örnek olarak, yabancılık unsuru ihtiva eden bir nafaka davasında nafaka alacaklısı Türk vatandaşı kadının Türkiye sınırları içerisinde yerleşim yeri bulunuyorsa; nafaka davası TMK md. 177 uyarınca davacının yerleşim yeri mahkemesinde açılacaktır⁵⁴. Ancak nafaka alacaklısının yerleşim yerinin ve mutad meskeninin (HMK md. 9) Türkiye’de bulunmaması halinde MÖHUK md. 41 devreye girecektir. Ancak kanımızca; HMK ile birlikte MÖHUK md. 41’in işlevselliği azaltılmıştır. Mutad mesken kavramı yukarıda da açıklandığı üzere; hukuki bir kavram olmayıp, içinde birçok kavramı barındıran bir terimdir. Dolayısıyla MÖHUK md. 41’de belirtilen “sakin olunan yer mahkemesi” yetki kuralı zaten mutad mesken kavramı içerisinde erimektedir. Sakin olunan yer kavramı yukarıda da açıkladığımız üzere kişinin yerleşme niyeti olmaksızın ve süreklilik arz etmeksizin yer ile olan ilişkisini ifade eder. Mutad mesken kavramı ise bu kavramı da kapsayacak şekilde genel olarak kişinin gerçek hayat ilişkilerinin sürdüğü, kişinin fiilen oturduğu ve oturmak isteği ve iradesinde olduğu yer olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla sakin olunan yer kavramının mutad mesken kavramı içerisinde eridiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

⁵² **Nomer, Usul Hukuku**, s. 96; Çelikel/Erdem, **a.g.e.**, s. 544.

⁵³ **Nomer/Şanlı, a.g.e.**, s. 428.

⁵⁴ Eşlerin müşterek yerleşim yerleri yabancı bir ülke olsa dahi, eşlerden birinin Türk vatandaşı olması durumunda Türk mahkemelerinin yetkisi devreye girmektedir. Ancak buna rağmen uygulanacak olan hukuk MÖHUK md. 14 uyarınca eşlerin mutad mesken hukukudur. Dolayısıyla Türk vatandaşları için Türk mahkemelerinin daima bir milletlerarası yetkisi bulursa da kanun koyucu uygulanacak hukuk tayinini kanunları ihtilafı kurallarına bırakmıştır. Fakat uygulanacak hukukta kamu düzenine aykırılık Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini etkilememektedir (**Nomer, Usul Hukuku**, s. 101).

SONUÇ

01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı HMK'da genel yetki kuralının davalının yerleşim yeri olduğu ifade edilmiş; ancak 1086 sayılı HUMK'un aksine, aile hukukuna ilişkin ihtilaflar için ayrı bir yetki kuralı düzenlenmemiştir. Bu tür ihtilaflara ilişkin yetki kuralları Medeni Kanunumuzun aile hukukuna ilişkin kitabında düzenlenmiştir. 1086 sayılı HUMK'da aile hukuku ihtilaflarının en büyük payını oluşturan boşanmaya ilişkin bir yetki hükmü mevcut idi; ancak 6100 sayılı HMK'da yer alan md. 5, diğer kanunlarda yer alan yetki kuralları saklı kalmak kaydıyla HMK'daki yetki kurallarının uygulanacağını belirtmektedir. Dolayısıyla aile hukukuna ilişkin ihtilaflarda Medeni Kanunumuzda düzenlenen yetki kuralları dikkate alınmaktadır.

Doktrinde Medeni Kanunumuzda yer alan ve aile hukukuna ilişkin olan bu yetki kurallarının kesin yetki kuralları olup olmadığı tartışmalıdır. Ancak Yargıtay özellikle boşanma ve nafaka davalarına ilişkin çoğu kararında söz konusu kuralların kesin yetkili olmadığını belirtmektedir.

Medeni Kanunumuzda aile hukukuna ilişkin düzenlenen bu yetki kuralları davalının yerleşim yerinin Türkiye sınırları dahilinde olması durumunda geçerlidir. Ancak Türkiye'de yerleşim yeri olmayan Türk vatandaşları için gerek HMK gerek MÖHUK bazı düzenlemeler getirmektedir. Bir Türk vatandaşına karşı açılacak aile hukukuna ilişkin bir davada, bu kişinin HMK md. 9 uyarınca Türkiye'de yerleşim yerinin veya mutad meskeninin bulunması halinde yetkili mahkeme bu yer mahkemesi olmaktadır. Ancak söz konusu yerlerde dava açılmaması halinde artık MÖHUK md. 41 devreye girmektedir. Fakat kanımızca mutad meskeni Türkiye sınırları içinde olan bir kimsenin zaten MÖHUK md. 41'de belirtilen sakin olunan yer kavramını da içine almaktadır. Yani bir bakıma sakin olunan yer kavramı, mutad mesken kavramının kapsamındadır. Dolayısıyla aile hukukuna ilişkin ihtilaflarda yetkili mahkeme öncelikle kişinin yerleşim yeri, yerleşim yeri yoksa Türkiye'deki mutad meskenidir; eğer bunlar bulunmuyorsa kanımızca direkt olarak davalın en son yerleşim yeri mahkemesinde dava açılabilir. Bu da bulunmadığı takdirde yetkili mahkeme Ankara, İstanbul ve İzmir mahkemelerinden biri olacaktır. Bu hüküm ile kanun koyucu Türk vatandaşlarının şahısvarlığına ilişkin davalarında mutlaka halihazırda bir yetkili Türk mahkemesini bulundurma yoluna gitmiştir.

Kaynakça

- Alangoya, H. Yavuz/Yıldırım, M. Kamil/Yıldırım-Deren, Nevhis: Medeni Usul Hukuku Esasları**, Alkım Kitapevi, 5. Bası.
- Bektaş, Sezercan: Sözleşmelerden Doğan Tazminat Davalarında Milletlerarası Yetki**, TBB Dergisi, Y. 2008, sa. 74
- Ceylan, Ebru: Türk Hukuku'nda Aile Mahkemelerinin Yasal Çerçevesi ve Uygulama Sorunları**, Legal Hukuk Dergisi, Yıl 8- Sayı 96.
- Çelikel, Aysel/Nomer, Ergin: Devletler Hususi Hukuku Çözümlemiş Örnek Olaylar Seçilmiş Mahkeme Kararları**, Beta Yayınları 10. Bası.
- Çelikel, Aysel/Erdem, Bahadır: Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Yayınları, Yenilenmiş 11. Bası.
- Doğan, Vahit: Milletlerarası Özel Hukuk**, Seçkin Yayınları, Ankara 2010.
- Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan: Türk Özel Hukuku Kişiler Hukuku**, Filiz Kitapevi, İstanbul 2006.
- Ekşi, Nuray: Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi**, Beta Yayınları, 2. Bası.
- Gelgel-Günseli, Öztekin: Devletler Hukukunda Velayet, Çocuk Kaçırmaları, Evlat Edinmeye İlişkin Problemler**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:4 Sayı:8 Güz 2005/2
- Kuru, Baki/Arslan Ramazan/Yılmaz, Ejder: Medeni Usul Hukuku**, 21. Baskı, Yetkin Yayınları 2010.
- Muşul, Timuçin: Medeni Usul Hukuku**, 3. Baskı, Adalet Yayınevi.
- Nomer, Ergin/Şanlı, Cemal: Devletler Hususi Hukuku**, 18. Bası, Beta Yayınevi.
- Nomer, Ergin: Devletler Hususi Hukuku**, 19. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2011.
- Nomer, Ergin: Milletlerarası Usul Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul 2009 (Usul Hukuku).

Oğuzman, M. Kemal/Seliçi, Özer/Özdemir-Oktay, Saibe: Kişiler Hukuku, Filiz Kitapevi, İstanbul 2009.

Özkan, Işıl: Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken, ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi, Naturel Yayınları, Eylül 2004.

Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Medeni Usul Hukuku, 12. Bası, Yetkin Yayınları.

Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet: Medeni Usul Hukuku Temel Bilgiler, 2. Baskı, Yetkin Yayınları 2008 (Temel Bilgiler).

Tercan, Erdal: Türk Aile Mahkemeleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2003 Cilt 52, Sayı 3.

Üstündağ, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, Nesil Matbaacılık, İstanbul 2000.

Kısaltmalar Cetveli

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
bkz.	: Bakınız
Dp.	: Dipnot
E.	: Esas
HD.	: Hukuk Dairesi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	: Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu
K.	: Karar
karş.	: Karşılaştırmız
k.g.	: Karşı görüş
md.	: Madde
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
RG.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
sa.	: Sayı
T.	: Tarih
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TMK	: Türk Medeni Kanunu
vd.	: ve devamı
vb.	: ve benzeri
Yarg.	: Yargıtay